

דמיין . ולא קביל רבי עקיבא מיניה כדפריך במתניתין "מה לנדה שיש בה שתי אזהרות".

ופשט ליה גם כן דולדי מלאכות כמלאכות דמיין [אלא שאת זה לא פשט מנדה שהרי בנדה אין תולדות, רש"י לעיל ע"א]. ולא קביל מיניה⁽⁹¹⁾.

אמר רבה: מנא אמינא לה שזו היתה שאלת רבי עקיבא ושלא קיבל את התשובה של רבי אליעזר?

דתנן במסכת שבת: כלל גדול אמרו בשבת: כל השוכח עיקר שבת שסבור הוא שאין בכלל מצות שבת בתורה ועשה מלאכות הרבה מאבות מלאכה שונים בשבתות הרבה ובסוף נודע לו ענין השבת — אינו חייב אלא חטאת אחת. לפי שאין כאן אלא שגגה אחת שבגללה עבר על כל העבירות והיא העלם מצות השבת מידיעתו.

או דלמא: זדון שבת ושגגת מלאכות פשיטא ליה דשבתות כגופין דמיין וחייב על כל שבת ושבת. ורק שגגת שבת וזדון מלאכות הוא דבעי מיניה. שבאופן זה לא יועיל אם נאמר שהשבתות הן כגופין נפרדין שהרי אפילו העושה כמה אבות מלאכות בשגגת שבת וזדון מלאכות [בשבת אחת] אינו חייב אלא אחת. והספק הוא בדימים שבינתיים, אי הויין ידיעה לחלק, וחייב על כל שבת ושבת, דהוי כאילו נודע לו באמצע שחטא, אי לא הויין ידיעה לחלק?

אמר רבה: מסתברא: שגגת שבת וזדון מלאכות פשיטא ליה, דימים שבינתיים הויין ידיעה לחלק. ורק זדון שבת ושגגת מלאכות הוא דבעי מיניה, אי כגופין דמיין או לאו.

ופשיט ליה רבי אליעזר מקל וחומר מנדה, שאם הבא על חמש נדות בהעלם אחד חייב על כל אחת ואחת משום דגופין מוחלקין הן כל שכן זדון שבת ושגגת מלאכות כגופין

שתי שגגות, הואיל והפעולות חלוקות המה], אולם לדעת התוס' החילוק צריך ביאור, וכמו שהעיר הרש"ש. ועיין שיטמ"ק [עמ' ב כו].

91. כתב התוצאות חיים [ה ג], שיש לחקור בדעת רבי אליעזר, המחייב שתיים על עשייתאב ותולדה או שתי תולדות, האם גדרו הוא כחילוק שמות, או כחילוק גופים. ויסוד החקירה נעוצה בעצם בנידון זה, שכאשר אסרה תורה אבות מלאכות, וקיבלו חז"ל שגם על תולדות יש חיוב, יש לדון, האם עיקר איסור התולדות הוא מחמת הדמיון שלו עם האב, ולדוגמא, שתולדת זורע אסורה, מפני הצד זריעה שיש בה, שזהו הדמיון שיש לה עם האב מלאכה דזורע [ולפי זה, מה שיש חילוק חטאות ביניהם לדעת רבי אליעזר,

השבת נעשה מחמת שלא ידע שהיום שבת, לכן אינו חייב אלא אחת על כמה מלאכות], ומעתה הוא הדין בנידון שלנו, שאפילו אם נחשיב שהמעשים שנעשו בשבת ראשונה, הם חלוקים ונפרדים מאותם פעולות עצמם שנעשו בשבת השניה, מכל מקום מאחר שהחילוק שביניהם הוא מצד הפעולות [ולא מצד השבתות עצמם], לא יגרום דבר זה חילוק חטאות לענין שגגת שבת, שהרי סוף סוף השגגה היא אחת, ורק בשגגת מלאכות, אפשר להחשיב שיש כאן כמה שגגות בדין ידיעת המלאכות, הואיל והחשבנו אותם לפעולות חלוקות ונפרדות [ואף על פי שבאמת יש כאן סיבה אחת לשתי השגגות, והיא חוסר ידיעתו את הדין, שמלאכה זו אסורה בשבת, מכל מקום מצד הדין נחשב שיש כאן

ומלאכה שכל מלאכה היא שגגה בפני עצמה שלא ידע שהיא אסורה בשבת.

ומסיק רבה לראיתו: מדקתני בסיפא רק שחייב על כל אב מלאכה, ואילו "חייב על כל אב מלאכה של כל שבת ושבת" לא קתני, מוכח שאינו חייב על אותה מלאכה שעשאה בשבתות הרבה חטאת נפרדת על כל שבת, משום שהשבתות אינן כגופינן נפרדין אלא כל השבתות הן כשבת אחת, והרי הוא כאילו עשה אותה מלאכה כמה פעמים באותה שבת בהעלם אחד שאינו חייב אלא אחת [וכפי שנתבאר לעיל הרי שכאן לא יתכן לומר שהדיעה בינתיים

היודע עיקר שבת, שיש מצות שבת, ומכיר את המלאכות האסורות בה אלא ששכח שהיום שבת, ועשה מלאכות הרבה בשבתות הרבה — חייב על כל שבת ושבת חטאת אחת, לפי שהימים שבינתיים הויין ידיעה לחלק וכל שבת הוי שגגה אחרת. אבל אינו חייב על כל מלאכה ומלאכה שעשה חטאת נפרדת כי כולן שגגה אחת הן והיא שכחת השבת.

היודע שהיום הוא שבת, ועשה מלאכות הרבה בשבתות הרבה, שלא ידע שמלאכות אלו אסורות בשבת, ואותן המלאכות עשה בכל השבתות — חייב על כל אב מלאכה

אבות, אף על פי שהם ממין אחד, הרי הוא חייב שתים לרבי אליעזר. והרי הדבר פשוט שבשני אבות ממין אחד, אין ביניהם חילוק שמות כלל, ששניהם אסורים משום זורע, ועל כרחך שחילוק החטאות לרבי אליעזר, אינו מצד חילוק השמות, אלא ענינו כמו חילוק גופים, וכמו שהתמחוין מחלקים, לדעת רבי יהושע.

ובתוצאות חיים כתב, שיש נפקא מינה נוספת בין צדדים אלו, לענין צירוף, שהשיטמ"ק בבא קמא [ב א] כתב בשם מהר"י כ"ץ, שהעושה חצי שיעור מאב וחצי שיעור מתולדה, הרי הם מצטרפין לחייבו חטאת אפילו לרבי אליעזר, ובאמת דבר זה תלוי במה שנתבאר, שאם שני שמות הן, ודאי שלא יהיו מצטרפין. אולם אם החילוק הוא מדין חילוק גופים, יש לומר שיהיו מצטרפין, אף על פי שהם יכולים להתחלק לכמה חטאות, כשעשה מכל אחד כשיעורו. [ונידון זה תלוי במה שלמדנו בשבת [עא], שלדעת רבי זירא, כל דבר המחלק לחטאות, כתמחוין לרבי יהושע, הרי הוא גורם גם כן שלא יהיו מצטרפין יחד לחייב. אולם יש חולקים שם בגמרא על זה].

אין זה משום חילוק שמות, אלא משום חילוק הגופים, וכמו הבא על חמש נדות, שהכל שם אחד, ומכל מקום חייב כמה חטאות, הוא הדין כאן, החילוק שבין האב והתולדה, או בין התולדות, הרי הוא מחלקן לחיובים שונים], או שאיסור התולדה הוא איסור עצמי לחלוטין [לרבי אליעזר], ורק שעל ידי הדמיון שלו עם האב, אנו יודעים לדרוש מן הפסוק שהוא גם כן נאסר. אבל שורש איסורו נעוץ בעצמו, ואיננו אסור משום הצד זורע שבו, וממילא חייב שתים משום חילוק השמות שביניהם.

וכתב התוצאות חיים, שנחלקו בדבר זה הראשונים, שהרשב"א בשבת [צו] כתב, שאם התרו בו על עשיית התולדה משום האב שלה, אינו חייב לרבי אליעזר, הרי שסברת הרשב"א היא, ששני שמות הם, ומשום כך צריך להתרות בשם התולדה, ולא בשם האב שלה. אולם מדברי התוס' בשבת [צו ב ד"ה ולרבין] מבואר, שאפשר להתרות על התולדה בשם האב, לדברי הכל.

ובשיעורי רבי שמואל [בבא קמא ב] כתב להוכיח מדעת הרמב"ם הנ"ל, שהעושה שני

מחלקת, כיון שהשגגה היא במלאכה ולא בשבת, וידיעת המלאכה אינה אלא ע"י שילמד ההלכה].

מני הא מתניתין? אילימא רבי אליעזר, אימא סיפא דמתניתין דשבת: העושה מלאכות הרבה מעין מלאכה אחת שכולן היו תולדות של אב מלאכה אחד אין חייב אלא אחת.

ואי רבי אליעזר, הא רבי אליעזר מחייב על כל ולדי מלאכות חטאת על כל ולד כמלאכות כאילו עשה אבות מלאכות שונות, שהרי זו היתה שאלתו השניה של רבי עקיבא. ורבי אליעזר השיבו שחייב על כל אחת ואחת.

אלא פשיטא רבי עקיבא היא, ושמע מינה מבבא מציעתא דקתני דחייב על כל שבת ושבת דשגגת שבת וזדון מלאכות פשיטא ליה לרבי עקיבא דימים שבינתיים הויין ידיעה לחלק, דבהכי מיירי ההיא דיודע עיקר שבת שהיה שגגת שבת וזדון מלאכות.

ומסיפא שדייקנו שאינו חייב על כל אב מלאכה של כל שבת ושבת לפי שהשבתות אינן כגופין, שמע מינה דזדון שבת ושגגת מלאכות הוא דבעי רבי עקיבא מינה דרבי אליעזר אי כגופין דמיון או לא. ופשט ליה רבי אליעזר דכגופין דמיון. וגם על שאלתו השניה פשט ליה דולדי מלאכות כמלאכות דמיון. ותרווייהו לא קביל רבי עקיבא מיניה, אלא הוא סבור דשבתות לאו כגופין דמיון כדדייקנן מסיפא. וגם העושה ולדי מלאכות של אותו אב לא דמי לעושה כמה אבות מלאכות שונות, כדקתני להדיא בסוף המשנה בשבת, דהעושה מלאכות הרבה

מעין מלאכה אחת [והיינו תולדות של אותו אב], אינו חייב אלא אחת.

אמר ליה אביי לרבה: לעולם אימא לך זדון שבת ושגגת מלאכות פשיטא ליה לרבי עקיבא דשבתות לאו כגופין דמיון, ואינו חייב אלא חטאת אחת על כל השבתות. ומתניתין דכלל גדול אתיא כותיה, ולכן כסיפא ביודע שהוא שבת אינו חייב על כל שבת ושבת.

ושגגת שבת וזדון מלאכות הוא דבעי מיניה, דימים שבינתיים מי הויין ידיעה לחלק או לא, ופשיט ליה דימים שבינתיים הויין ידיעה לחלק וקביל רבי עקיבא מיניה, ולכן במציעתא קתני חייב על כל שבת ושבת.

ופשט ליה דולדי מלאכות כמלאכות דמיון ולא קביל מיניה, ולכן קתני בסוף המשנה דהעושה מלאכות הרבה מעין מלאכה אחת אינו חייב אלא אחת.

[אביי ורבה לא נחלקו אלא מה היה פשוט לרבי עקיבא ומה היתה שאלתו. אבל למסקנא שניהם שוין דרבי עקיבא סבר שבתות לאו כגופין דמיון וימים שבינתיים הוי ידיעה לחלק וולדי מלאכות לאו כמלאכות דמיון. אלא שלדעת רבי אליעזר נחלקו, דלרבה סבר רבי אליעזר בזדון שבת ושגגת מלאכות דשבתות כגופין דמי ולאביי לא שאל רבי עקיבא על כך ואף רבי אליעזר סבר דלאו כגופין דמי ואינו חייב אלא אחת. רש"י].

רב חסדא אמר: בזדון שבת ושגגת מלאכות אפילו רבי עקיבא סבירא ליה דכגופין

כתבן לשתי האותיות בשתי העלמות, שנודע לו בין אות לאות שחטא — רבן גמליאל מחייב, לפי שהידיעה שבינתיים אינה מחלקת ביניהם כי ידיעת חצי שיעור לאו ידיעה היא, ומצטרפין שתי האותיות יחד לחיוב חטאת. וחכמים פוטריין משום שהידיעה על כתיבת אות אחת מחלקת, ואין כאן שגגה אחת בכתיבת השיעור המחייב, שהוא שתי אותיות יחד⁽⁹²⁾.

ומודה רבן גמליאל שאם כתב אות אחת בשבת זו ואות אחת בשבת אחרת שהוא פטור.

ותניא אחריתי: הכותב שתי אותיות בשתי שבתות, אחד בשבת זו ואחד בשבת זו. רבן גמליאל מחייב, וחכמים פוטריין.

ומסיק רב חסדא לראיתו: קא סלקא דעתך, דרבן גמליאל כרבי עקיבא סבירא ליה וכדמפרש לקמן. בשלמא לדידי דאמינא זדון

דמיין. וסיפא דקתני "חייב על כל אב מלאכה ומלאכה" היינו שהוא חייב על כל אב מלאכה של כל שבת ושבת כי השבתות הן כגופין נפרדין ולא כפי שדייק רבה.

וכי בעי מיניה: שגגת שבת וזדון מלאכות הוא דבעי מיניה, דימים שבינתיים אי הויין ידיעה לחלק.

ופשט ליה דימים שבינתיים הויין ידיעה לחלק [לקמן מפרש את ההוכחה מנדה, שגם שם שייך ימים שבינתיים]. וקביל רבי עקיבא מיניה, כדקתני במציעתא דחייב על כל שבת ושבת. ופשט ליה דולדי מלאכות דמיין, ולא קביל מיניה כדקתני בסוף המשנה.

אמר רב חסדא: מנא אמינא לה דרבי עקיבא סובר דשבתות כגופין דמיין?

דתניא: הכותב שתי אותיות בשבת [שזה הוא השיעור למלאכת כותב] כהעלם אחת חייב חטאת.

חצאי המלאכה, שכן הוא הכלל, שכל דבר המחלק לחטאות, הרי הוא גורם גם כן שלא יצטרפו יחד שני חצאי השיעורים.

אבל לדעת חכמים, אין ידיעת חצי שיעור מחלקת, שאין חשיבות בידיעה, אלא אם כן נודע לו שחטא, וכמו שכתבו התוס' בשבת [קה].

והביא התוצאות חיים בשם המאירי, שדין ידיעה לחצי שיעור נאמר דוקא באופן שהיתה לו ידיעה באמצע המלאכה ממש, וכמו כתב אות אחת, או טחן חצי גרוגרת וכדומה, שכבר החלה המלאכה, וכבר עשה חצי שיעור מן האיסור, ואחר כך נודע לו. אבל כשלא התחיל במלאכה עצמה, אלא עשה את ההכשר אליה, אין הידיעה מחלקת, והביא המאירי דוגמא לדבר, כגון שעשה עקירה והוצאה מרשות היחיד, ועדיין לא

92. לקמן בגמרא מבואר, שנחלקו, האם יש ידיעה לחצי שיעור. כלומר, שהידיעה שהיתה לו באמצע עשיית המלאכה, מחלקת אותה לשנים, ואין שני החצאים יכולים להצטרף יחד, או לא. ובתוצאות חיים [י ג] כתב, שנחלקו הראשונים בביאור הדבר, שמדברי רבינו חננאל [שבת] נראה, שמאחר ונודע לו באמצע המלאכה ששבת היום, או שמלאכה זו אסורה, אם כן יש כאן שתי שגגות נפרדות, שחציה הראשון נעשה מחמת שגגה אחת, וחציה השני היה מכח שגגה אחרת, ומשום כך אינם מצטרפין להיות מלאכה אחת. אולם מדברי הר"ן שם נראה, שהיות ויש בכח הידיעה [שהיתה בין שתי מלאכות] לחלק, שעל ידי כן יהיה חייב שתי חטאות, ממילא יש בכוחה גם כן לגרום שלא יהיו מצטרפין יחד שני

שבת ושגגת מלאכות אפילו רבי עקיבא מודה דשבתות כגופין דמיין ניחא דלא תקשי ברייתות אהדדי.

שיש לומר דהא דתניא דלרבן גמליאל פטור מיירי שכתב את שתי האותיות בזדון שבת ושגגת מלאכות, דכיון דשבתות כגופין דמיין, דהיינו ששתי שבתות הן כשתי אבות מלאכות, הרי לעניינינו כאילו עשה בכל שבת חצי מלאכה אחרת, שאינם מצטרפים חצאי המלאכות יחד, ולכן הוא פטור.

והא דתניא חייב מיירי בשגגת שבת וזדון ז' א-ז מלאכות שבזה לא יתכן לומר שבתות כגופין דמיין [עיי'ן שיטמ"ק בעמוד קודם אות כ"ו טעם הדבר]⁹³. אלא יש לדון מהטעם שהימים שבינתיים הוי ידיעה לחלק, והוי כאילו נודע לו בין שבת לשבת שחטא. ומכיון דקסבר רבן גמליאל אפילו כשנודע לו ממש, דאין ידיעה לחצי שיעור, לפיכך הוא מחייב על שתי האותיות, שהידיעה שבאמצע לא חשיבא ידיעה כדי לחלק

עשה הנחה ברשות הרבים, ואז נודע לו, שמאחר וכל האיסור הוצאה הוא ההנחה ברשות הרבים, לכן הידיעה אינה מחלקת בזה.

וכתב התוצאות חיים, שחידוש זה תלוי במחלוקת הראשונים גמליאל, שהמאירי מפרש הענין כדעת הר"ן, שהידיעה מבטלת את הצטרפותם מפני שהיא גם כן מחלקת לחטאות, ולכן, כמו שידיעה המחלקת לחטאות, אינה חשובה ידיעה אלא אם כן נודע לו שחטא, וכל זמן שלא נודע לו מחטאו, אף על פי שהיתה לו ידיעה בין המעשים, ועל ידי כן נתחלקו לשתי שגגות, מכל מקום אין מועילה ידיעה זאת לחלק לחטאות [וכמו שהוכיחו התוס' בשבת [סז ב], ועיי'ן בתוס' שבועות [יח א], אם כן הוא הדין בידיעת חצי שיעור, שאיננה חשובה ידיעה לחלק ההצטרפות, אלא אם כן נודע לו שעשה על כל פנים חצי שיעור שיש בו חלק מן האיסור [ואפילו לריש לקיש שחצי שיעור מותר מן התורה, מכל מקום כשהשלים לבסוף לכשיעור, הרי ודאי שמעשה האיסור החל כבר מתחילתו]. אבל לדעת רבינו חננאל, שביטול ההצטרפות הוא מצד שהם שתי שגגות נפרדות, אם כן בכל ענין שנעשו לשתי שגגות, יש לפטור מטעם זה, ואפילו כשלא התחיל עדיין בעצם פעולת האיסור.

[ומכל מקום לענין חילוק חטאות, אנו מצריכים ידיעה שחטא, וכנ"ל, והטעם הוא, שאמנם ידיעה כל שהיא שבין המלאכות, מחלקת אותם לשתי שגגות, ואם כן יש כאן שני חיובים שונים, מכל מקום אפשר לפטור את שניהם בקרבן אחד, וכמו יולדת שמביאה קרבן אחד על כמה לידות. אבל כשנודע לו שחטא, הרי כבר נתחייב בפועל בקרבן על ידי הידיעה הזאת, ושוב אינו יכול ליפטר בקרבן זה על שתיים. ועיי'ן מה שהבאנו בהערה 72 בשם האפיקי ים. אולם בעיקר דברי התוצאות חיים יש מקום לדון ולומר, שדוקא כאשר עצם פעולת האיסור נתחלקה לשתי שגגות, בזה יש לפטרו. אבל כאשר מעשה האיסור עצמו היה בשגגה אחת, אף על פי שהכשר למלאכה והמלאכה נעשו בשתי שגגות, הרי הוא חייב].

ומדברי הרמ"ה [בבא בתרא נה] נראה שפירש, שמאחר והידיעה היא הגורמת לחיוב הקרבן בפועל, לכן, כאשר נודע לו לאחר שעשה חצי שיעור, ונמצא שידיעה זו לא חייבה אותו בקרבן, ממילא שוב אי אפשר שתחייב אותו אחר כך בקרבן.

93. המנחת חינוך [לב] מחדש, שאם קצר חצי שיעור וטחן חצי שיעור, בהעלם אחד, יש בזה